

Bu hikoyalarning bosh qahramonlari har xil kasbdagi va toifadagi insonlar bo'lishi bilan bir qatorda turli hayvonlar va qushlarni ham tashkil etadi va ular hikoyalarning g'oyaviy yo'nalishini belgilab beradi. Ularda salbiy qahramonlar o'z qilmishlariga yarasha jazo oladilar, ijobiylari murod maqsadlariga yetadilar.

Xiromiy hikoyalaridagi o'ziga xoslik shundan iboratki, ularda vazirlar obrazlari alohida ajralib turadi. Ijodkor bu obrazlar orqali dono, tadbirkor va tajribali davlat arboblari sifatida gavdalanadilar. Ular davlat tashvishi va raiyyat muammolarini hal qilishda butun aqlu zakovatlarini ishga soluvchi ijobiy qahramonlardir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Зийа ад-дин Нахшабий. Книга попугая ("Тути-наме"). Перевод с персидского Е.Э. Бертельса. –Москва: Наука, 1982.
2. Иномхужаев Р. Некоторые аспекты литературных связей Индии с сопредельными странами в XVI веке. Сб. научн. тр. ТашГУ-Ташкент, -№720. 1984. -С. 33-40.
3. Шукасаптити. (Семьдесят рассказов попугая) / перевод с санскрита М.А.Ширяева. –М.: ИВЛ, 1960. –129 с.
4. Ш.Ҳасанова. "Тўтинома" типидаги асарларнинг қиёсий-типологияк ва текстологияк тадқиқи. -Т.: Мумтоз сўз, -2015. 139 б.
5. Ш.Ҳасанова. Хиромийнинг "Тўтинома" достонида анъана ва ўзига хослик. Ўзбек тили ва адабиёти. -2009. -№4. –Б. 62-65.
6. Sh. Khasanova. The work displaying East wisdom. Global Journal of Advanced Research. –India, 2016. Vol-3, Issue-8. –P. 771-774. (№2: Journal Impact Factor – 1,517)

MUMTOZ ADABIYOTDA BADIY OBRAZ VA OBRAZLILIK (Muhammad Aminxo'ja Muqimiy lirikasi misolida)

Zeboxon Kobilova,

Qo'qon universiteti professori

Namunaxon Tursunova,

Qo'qon universiteti pedagogika va psixologiya

kafedrası katta o'qituvchisi

[*namunaxon1992@gmail.com*](mailto:namunaxon1992@gmail.com)

Annotatsiya

Mazkur maqolada badiiy obraz va obrazlilik masalasi Muhammad Aminxo'ja Muqimiyning adabiy merosi misolida yoritilgan. Shoir ijodida ijobiy va salbiy, ramziy va majoziy, an'anaviy va yangi obrazlarining butun bir turkumini mavjudligi aniqlangan. Badiiy obrazlarning she'rda tutgan o'rni, bajargan vazifasi,

tashigan g'oyasiga ko'ra bir qator guruhlar ajratilgan va Muqimiy g'azallarining baytlari misoli dalillangan.

Kalit so'zlar: obraz, obrazlilik, g'azal, lirika, oshiq, raqib, zohid, muhtasib, nosih, bulhavas, hakim, ko'zgu (oyina), sha'm, parvona

Аннотация

В данной статье рассматривается проблема художественного образа и образности на примере литературного наследия Мухаммада Аминходжи Мукими. Установлено, что творчество поэта содержит целый спектр положительных и отрицательных, символических и образных, традиционных и новых образов. Выделяется ряд групп художественных образов в зависимости от роли, которую они играют в поэме, выполняемой функции и передаваемой ими идеи, в качестве доказательства приводится пример стихов газелей Мукими.

Ключевые слова: образ, образность, газель, лирический, возлюбленный, соперник, аскет, поэт, поэтесса, филистер, судья, зеркало, свеча, пропеллер

Annotation

This article discusses the issue of artistic image and imagery using the example of the literary heritage of Muhammad Aminkhodja Mukimi. It is revealed that in the poet's work there is a whole series of positive and negative, symbolic and figurative, traditional and new images. A number of groups of artistic images are distinguished according to the role they play in the poem, the function they perform, and the idea they convey, and the example of the verses of Mukimi's ghazals is used as evidence.

Keywords: image, imagery, ghazal, lyrics, lover, rival, ascetic, muhtasib, nasih, bulhavas, hakim, mirror (oyina), sham, parvona.

Ijodkor badiiy obraz vositasida dunyoni anglaydi. O'zi anglagan mohiyatni va o'zining anglayotgan narsaga hissiy munosabatini ifodalaydi. Shu ma'noda obraz adabiyot va san'atning fikrlash shakli, usuli sanaladi. "Badiiy obraz borliqning san'atkor ko'zi bilan ko'rilgan va ideal asosda ijodiy qayta ishlanib, hissiy idrok etish mumkin bo'lgan shaklda ifodalangan aksidir"[1.90], deb adabiyot nazariyasi darsliklarida ta'riflar berilgan. Oddiy, hech kim e'tibor bermagan narsa yoki voqelikni ijodkor shunday mahorat bilan tasvirlydiki, bu insonga estetik zavq beradi. Ayniqsa, mumtoz adabiyot durdonalarida bu masalada peshqadamlaridan hisoblanadi.

Muhammad Aminxo'ja Muqimiy lirikasida turli xil obrazlar uchraydi.

Sharq mumtoz she'riyatida bo'lgani kabi Muqimiy ijodida ham ma'shuqa shunday yuksakda tasvirlanadiki, unga hech qachon oshiqning qo'li etmaydi; ma'shuqa shoh-u oshiq gado sifatida talqin qilinadi; ma'shuqani boy, o'zini faqir

qiyofasida gavdalandiradi; ma'shuqani sitamgar, oshiqni bechora ko'rsatadi va hokazo. Chunonchi:

*Zulm ila qahru g'azab izhor qilmoq shunchalar,
Oshiqi bechorag'a ozor qilmoq shunchalar [2.27].*

Mumtoz she'riyatda ma'shuqa hamisha bevafo tarzida talqin qilinadi. Shuning o'zi uning tasavvufiy ma'noga egaligidan dalolat beradi. Chunki ilohiy mahbubani hech kim ko'rmagan. Bir ko'rinish berganicha pinhon bo'lganligi jihatida u pariga ham tashbeh qilinadi:

*Rux ochib, ko'z din nihon bo'lsa paridek, naylayin,
Ayrilib hushu aql din, telba bo'lmay sog'lar [2.27].*

Bu irfoniy qarashlar bilan bog'liq. Tasavvuf falsafasiga ko'ra, azalda inson o'z Yaratuvchisi bilan bir butun bo'lgan-u olamning yaralishi bilan undan ayri tushgan. So'fiyona she'riyatda ma'shuqning oshiqni o'zidan uzoqlatgani, visolning hijronga o'rin bo'shatib bergani, endi oshiqning yana bir umr ma'shuqqa intilishi, lekin visolning qachon yuz berishi noma'lumligi haqidagi she'rlarning ko'pligiga sabab shu.

Salbiy obrazlar: raqib (ag'yor, ag'yor eli, dushman, muddaiy), muhtasib, nosih, bulhavas, hakim, kabi.

Ishq dardiga davo topolmasligi, oshiqning mushkulini oson qilolmasligi jihatidan hakim ham, tabib ham mumtoz she'riyatda qaysidir darajada salbiy obrazlar qatoriga kiradi.

*Muolijdin ko'rub nabzim, hakimo, yozma "Qonun" cha,
Bu hikmat birla bilmaysiz nadur dardi nihonim, siz [2.40].*

"Navoiy lirikasi" kitobida taniqli olim A.Hayitmetov ham zohid, faqih, muhtasib, nosih, raqib kabilarni salbiy obrazlar sifatida talqin etadi [3.170].

Nosih jannat va do'zax haqidagi yolg'on va quruq nasihatlar bilan safsataboz sifatida gavdalanadi.

*Qilma panding, nosiho, devonaman – sud aylamas,
Emdi fahmi sabru oromu qaror aylarmudim? [2.86]*

Zohid – tasavvuf she'riyatida eng ko'p tanqid tig'i qaratilgan salbiy obrazlardan hisoblanadi va u oshiq, so'fiy, rind, darveshga qarshi qo'yiladi. Chunki u ma'rifatdan bexabar bo'lib, shariatning rasmiy amrlarinigina ado etib, ilohiy ishqni tan olmaydi. Shuning uchun ham Muqimiy baytlaridan birida ma'shuqaga murojat qilaraq: "Zohid mening oshiqligimni yuzimga solgan edi – bir borib uni ham men kabi beqaror aylab keling", – deydi:

*Manga zohid ta'n etmush emdi, ey oromi jon,
Oni ham borib meningdek beqaror aylab keling [2.67].*

Boshqa bir baytida esa ma'shuqa qoshlarining mehrobini ko'rsatib, zohidni bir umrlik zuhdidan pushaymon qilishga chaqiradi:

*Ko'rsatib banogohi qoshlaringni mehrobin,
Shuncha yilg'i zohidni zuhdidin pushaymon qil! [2.77]*

Ma'shuqa qoshining qayrilmaligiga o'xshashi jihatidan mehrobni uning qoshiga nisbat berish mumtoz she'riyatda bir an'ana tusini olgan. Zohid masjid mehrobiga sajda qilsa, oshiq ma'shuqa qoshiga sajda qiladi.

Raqib obrazi ham shoir she'riyatida bir necha ma'no qirralari bilan namoyon bo'ladi. U faqat oshiq-ma'shuqlar orasidagi g'ov bo'libgina qolmay, Xudo va inson o'rtasida to'siq bo'lib turgan dunyo va uning ne'matlari, nafs xohishlari va turli hoyu havaslarni bildirib keladi. Jumladan, bir baytida raqib bilan birga yurgan ma'shuqni iblis nayrangiga uchgan insonga o'xshatadi:

O'xshaturman shum raqib birla kelurda angakim:

Aylayub talbisi iblis hamrohi inson kelur [2.35]

Ma'lumki, oshiq azaldan umid va shubha orasida yashaydi. O'ziga iltifot qilmagan ma'shuqani raqib bilan birga deb o'ylaydi – uning ma'shuqqa arazi ham, raqibga nafrati ham shundan. Ayni mazmundagi baytlar Muqimiy ijodiga ham oz emas. Chunonchi:

Iltifotidin raqiblar shodu man mahrum, oh,

Sohibi ehson, karamlik, bir malaksiymogina[2.120]

Ramziy obrazlar: ko'zgu (oyina), sha'm, parvona kabi.

Tasavvuf she'riyatida ko'zgu – inson ko'ngli ma'nosida keladi. Bu ta'limotga ko'ra, dunyo g'uborlaridan poklanib, ko'zguday musaffo holga kelgan ko'ngilda Olloh jamoli jilvalanadi. Shuning uchun ham Muqimiy quyidagi baytida Xudoyi taologa murojaat qilib, g'aflat zangidan ko'nglini poklab, mehri nuri bilan uni ravshanlashtirishini iltijo qiladi:

Zangi g'aflatdin ko'ngil oyinasini pok etib,

Partavi mehring bilan sohib safo qilg'il karim.[2.88]

Yoki mana bu baytida shoir o'zining oshiqlikdagi ahvolini tundan tonggacha yonib-o'rtanadigan shamga qiyoslaydi:

Dardu so'zu ashku ohimni qiyos et sha'mdin,

Shomdin to subhidam hajringda o'rtab yonaman [2.97].

Majoziy obrazlar: bulbul, chug'z, ohu, kabk, kabki dari, tovus, to'ti, qumri kabi.

Majoziy obrazlardan bulbul – oshiqqa, chug'z (boyo'g'li, boyqush) – raqib, ohu – go'zal mahbubaga, kabk (kaklik), kabki dari (tog' kakligi), tovus – chiroyli yurishi tufayli ma'shuqaning nafis xiromiga o'xshatiladi va hokazo. Masalan, go'zalligi jihatidan ohuning ko'zlari ma'shuqaning ko'zlariga tashbeh qo'yiladi. ayni paytda ma'shuqaning go'zal ko'zlari ohu ko'zlaridan ustun qo'yiladi. Jumladan, quyidagi baytda o'zining ko'zlari go'zalning ko'zlari oldida nursizligidan xijolat tortgani uchun ham ohu tog'u dashtdan beri kelmaydi deb nozik lutf qilinadi:

Ohu ko'rub ko'zingni xijil bo'lmasa, nechun

Ovoralig'da umri o'tar ko'hu dasht aro [2.18]

Bu mumtoz she'riyatdagi husni ta'lil san'atiga misol bo'la oladi. Baytda ham ohuning tog'u dashtni makon tutganiga ko'zlarining ma'shuqa ko'zlari bilan bahslasholmasligi sabab qilib ko'rsatiladi. Aslida bunday emasligini o'quvchi sezib turadi, lekin shoirning bu go'zal badiiy kashfiyotiga qoyil qoladi.

Boshqa bir baytida esa mahbubaning malak kabi yuz noz bilan xirom qilishi oldida kaklik bilan tovu o'zining nafis yurishiga mag'rur bo'lmasa ham bo'ladi deb kinoya qiladi:

Kabk ila tovu raftorig'a mag'rur o'lmasun,

Hurvash, yuz nozlar birlan xirom etsang netar? [2.28]

5. An'anaviy obrazlar: sarv, shamshod, lola, nargis, gul, g'uncha, savsan, bodom, rayhon, mehriyo, arg'uvon kabi.

An'anaviy obrazlar adabiyotda asrlar davomida keng qo'llanib kelganidan ular muayyan turg'un ma'noga ega bo'lib qolgan. Masalan, sarv, shamshod, sanavbar kabilar ma'shuqaning kelishgan go'zal qaddi-qomatini tamsil etadi va ayni paytda unga qarshi qo'yiladi: istiora sifatida sarv, shamshod, sanavbar baland va mavzun bo'yli mahbubani bildirib keladi, shu bilan birga, unga tenglasholmaydi. Chunki bu go'zallik timsollari o'rnidan qo'zg'alolmaydi, ma'shuqa esa yuradi, xirom aylaydi. Yana bu daraxtlarda go'zaldagi kabi yuz, ko'z, lab, xol va boshqalar yo'q. Jumladan, quyidagi baytda yuz noz bilan xirom etgan mahbubani qadam tashlaydigan, ya'ni yuradigan sarvga tashbeh etadi:

Shitob aylab, bu kun yuz qatla noz ila xirom etting,

Qolib hayron dedim: "Yo Rab, nachuk sarvi ravondur bu?" [2.112]

Nargis, bodom kabilar esa go'zalning chiroyli ko'zlari bilan qiyoslanadi. Binafsha, savsan yorning halqa-halqa sochlarining ramzi bo'lib keladi.

Diniy obrazlar: mo'min, musulmon, kofir, tarso, gabr, hur, barahman kabi.

Muqimiy o'z badiiy maqsadi ifodasi uchun nafaqat islom dini bilan bog'liq obrazlar, balki boshqa dinlardagi obrazlardan ham mahorat bilan foydalanadi. Aytaylik, haqiqiy mahbuba shunday tengsiz husn sohibasiki, unga birgina shoir Farg'ona mulkida oshiq bo'lib qolmay, zohid uni Ka'badanu barahman butxonadan izlaydi:

Oshiq ermasman yuzingga yakka bu Farg'onada,

Zohid istar Ka'balarda, barhaman butxonada [2.117]

Barahman – hind hakimi va donishmandi, butparastlar piri bo'lib, bu erda u aruz vazni taqozosiga ko'ra barhaman tarzida yozilgan.

Bir qarashda oshiqning holini tang qilishi, xumor boqishlari bilan unga jabr qilishi jihatidan Sharq mumtoz she'riyatida ma'shuqaning ko'ziga kofir sifati beriladi. Qosh esa mehrobni tamsil etib keladi. Shunga ishora qilib shoir tajohuli orifona – bilib bilmaslikka solish san'ati vositasida: "Odatda, mehrobda mo'minlar sajda qilishadi. Qoshlarning ostidan esa ikki kofir joy olibdi – bu qanday mehrob bo'ldiki, uning ostida musulmon bo'lmasa?" – deb kinoya qiladi:

Bul'ajab mehrobdurkim, hech musulmon bo'lmag'ay,

Ikki kofir nargisingga oshyondur qoshlaring [2.68]

Bu erda nargis istiora o'laroq ko'zni tamsil etib kelyapti.

Tasavvufiy obrazlar: *zohid, soqiy, qalandar, ishq ahli, zuhd ahli, zohid, sabo, begona, maxmur, tarso, shayx va boshqalar.*

Bu obrazlardan may – ilohiy ishq ramzi, qadah – ko'ngil, soqiy – pir, mayxona – uning huzuri va hokazo. Misol uchun, quyidagi baytida Muqimiy ma'shuqaning mavzun qomatini oltin yoki kumush bilan ziynatlangan shisha idishga, labini – qadahga, so'zlarini ayni qadahdan quyilgan mayga tashbeh etadi, vaslini esa may lazzatiga tenglashtiradi:

Bazm aro, jono, visoling boda o'rnig'a o'tar,

Surating – miyno, labing – sog'ar, so'zing go'yo sharob [2.21]

Ma'lumki, musulmon mamlakatlarida boshqa dinga e'tiqod qiladigan kishilar mo'minlardan ajralib turish uchun beliga zunnor – chilvir bog'lab yurishgan. Mana bu baytida shoir agar sening muattar sochingni ko'rsa, tarso – nasroniy ham dinidan qaytib, belidagi zunnorini echib tashlaydi deb lutf etadi:

Hech tarso qolmas erdi ko'rsalar mushkin soching,

Dinidin qaytib demongkim, yodi zunnor etmayin [2.100]

An'anaviy mumtoz adabiyotda takrorlanib keluvchi zuhd ahli ya'ni dunyodan voz kechib, jannat umidida toat-ibodat bilan shug'ullanuvchi obraz shoir ijodida ham uchraydi:

Huri jannat vasfin etmish zuhd ahli muddao,

Ishq eli mahshar kuni ma'shuqig'a da'vosi bor.[2.28]

Afsonaviy obrazlar: *pari, anqo, samandar kabi.*

Samandar – olov ichida tug'ilib, olov ichida yashaydigan va tusi ham olovrang kaltakesakka o'xshash jonivor. Ishq o'tida o'rtanishi, otash ichra yashashi jihatidan mumtoz she'riyatda u oshiq timsoli bo'lib keladi. Chunonchi, bir baytida Muqimiy hamisha qizib yotgan ko'ksini chilimning sarxonasiga, bo'g'zidan chiqadigan nolani nayga, yotadigan joyini esa gulxan kuliga, o'zini samandarga o'xshatadi:

Otashin sarxona ko'ksim, nayi nolam baland,

Maskanim gulxan kuli, qildi samandar qomating [2.70]

Juft obrazlar: *sha'm va parvona, gul va bulbul kabi.*

Bunday obrazlar bir-biri bilan bog'liq bo'lib, bir-birini taqozo qiladi. Chunki gul bor joyda bulbul, sha'm tegrasida parvona bo'ladi. Bu juftliklar aksar oshiq-ma'shuq timsoli bo'lib keladi. Masalan, Muqimiy o'zini omadsiz va baxtsiz bulbulga o'xshatadi:

Nolalar qilmay, netay, sansiz, Muqimiy, subhu shom,

Bulbuli sho'ridai gulzor bo'ldim ayrilib [2.19]

Muqimiy ham quyidagi baytida bu dunyoda toki husn va ishqning bir-biriga intilishi bor ekan, sha'm parvonasiz, gul bulbulsiz, sarv qumrisiz bo'lmaydi deb yozadi:

Sha'm – beparvona, gul – bebulbulu, bequmri – sarv

Bo'lmas husnu ishqning olamda to osori bor [2.30]

Zid obrazlar: oshiq-raqib, oshno-begona, shoh-gado, gul-xor, bulbul-chug'z (zog') kabi. Aytaylik, bulbul gul bilan juft obrazni tashkil etsa, boyo'g'li yoki zog' bilan o'zaro zidlik hosil qiladi. Chunonchi, mashhur "Navbahor" nomli g'azalida bulbul o'rnini zog'lar egalladi deganda yaxshilar o'rnini yomonlar, donolar o'rnini nodonlar egallaganiga ishora qiladi:

Hayfkim, ahli tamiz ushbu mahalda xor ekan,

Oldilar har erda bulbul oshyonin zog'lar 2.27]

O'zaro qarama-qarshi bo'lgan shoh va gado obrazi ham Muqimiy ijodida keng qo'llanilib, u ma'shuqani – shoh, o'zini – gado o'laroq tasvirlaydi:

Necha tag'ofil, ey shahi xuboni mulki husn,

Sulton degan tarahhum etar holig'a gado (18).

Bu ham aslida tasavvufiy qarashlar bilan bog'liq bo'lib, irfoniy she'riyatda bir an'ana tusini olgan.

Mashhur oshiq-ma'shuqlar: Layli va Majnun, Farhod va Shirin, Yusuf va Zulayho, Mahmud va Ayozi kabi. Shoirlar mashhur oshiq-ma'shuqlar obrazidan asosan "mening oldimda Majnun kim bo'libdi-yu, sening oldingda Layli kim bo'libdi" qabilida o'z sevgilarini ularning sevgisidan ustun qo'yish, o'zlarini afsona bo'lgan oshiqdan, sevgililarini esa ma'shuqalardan ustun qo'yish maqsadida foydalanishgan. Jumladan, Muqimiy yozadi:

Menga Majnun uchrasaydi ishq dashtida agar,

Yig'lar erdi holima boshimda ming savdo ko'rub [2.22]

"Agar ishq biyobonida Majnun menga duch kelib qolguday bo'lsa, boshimda ming savdo borligini ko'rib, mening holimga yum-yum yig'lar edi", – der ekan, garchi ishq dashti bu dunyoda mavjud bo'lmay, u shoirlarning taxayyuli mahsuli bo'lsa ham, oshiq hech qachon o'zidan ming yillar ilgari o'tib ketgan Majnun bilan uchrashmasligi aniq bo'lsa ham, boshidagi savdolar har qancha ko'p bo'lmasin, u mingtaga yaqin kelmasa ham va nihoyat oshiqlar shohi uning holiga yig'lamasa ham, bunday mubolag'alar keng qo'llangani jihatidan an'anaviy tusga kirgan va aql-u odatga muvofiq hisoblanadi. Bu erda Majnunga murojaat qilinishida talmeh, o'z dardini Majnun dardidan ustun qo'yilishida mubolag'a, oshiqning o'zini Majnunga qiyoslashida o'xshatish san'atlarini ko'ramiz. Bu nihoyatda go'zal tasvir. Ayni paytda, sodda va tushunarli. Usluban ravon va jarangdor. Bu – shoirning o'ziga xos badiiy topilmasi. Bu – shoirning o'ziga xos tasvir mahorati.

Mekanam ko'hi g'am az shavqi hamon shirinlabe,

Teshai Farhod peshi noxuni man tez nest.[2.24]

Tarjimasi: “Yillarki o'sha shirin labli ma'shuqa shavqida g'am tog'ini qazaman. Hatto Farhodning teshasi ham mening tirnoqlarim qadar o'tkir emas”.

Ko'rinib tuganidek, bayt talmeh san'ati asosiga qurilgan. Bu yerda Farhodning tog'ni qazib, Shirin saroyiga suv olib borgani va uning muhabbatini shu orqali qozonganiga ishora qilinmoqda. Farhod qazgan bu tog' Sharq mumtoz adabiyotida ishq tog'i ramziga aylanib ketgan. Muqimiy ham ayni an'anani davom ettirib, agar Farhod tog'ni teshasi bilan qazgan bo'lsa, men uni tirnoqlarim bilan qazaman, chunki mening tirnoqlarim uning teshasidan o'tkirdir deb mubolag'a qiladi.

Payg'ambarlar: Xizr, Sulaymon, Masih, Ya'qub kabi.

Payg'ambarlardan Xizr – rahnamo, oshiqlar va mushkul ahvolda qolganlar homiysi, Iso Masih – hayot baxsh etuvchi, Sulaymon – dabdaba va hashamat timsoli va hokazo. Muqimiy talmeh san'ati vositasida Xizrdan ishq yo'lida o'ziga rahnamolik qilishi, mushkul ahvolda qolganida madadga kelishini so'rasa, Sulaymonning oldida o'zi haqir chumoli kabi his qiladi.

Manga ming shonu shavkat birla jonon uchradi nogah,

Muhaqqar mo'r edim, go'yo Sulaymon uchradi nogah [2.125]

Tarixiy va hayotiy shaxslar: Moniy, Devonai Adham, Falotun, Arastu, Umarxon kabi mashhur tarixiy shaxslar; Farzincha, Mirzo Umar, Abduqahhor kabi Muqimiy zamonasining tilga tushgan hofizlari.

Masalan, Falotun – hamma narsani biladigan, qilni qirq yoradigan, har qanday mushkulotni hal qiladigan donishmandning umumiy obrazi.

Lutfingi sharhina gar yuz yil Falotun cheksa til,

Ey karamtiynat yana, fahmimda, ijmoling o'shal [2.75]

Bu guruhlar yana o'zining ichki guruhlariga ajralib ketadi. Masalan, ijobiy obrazlar turli toifadagi yaxshi insonlardan tashqari, payg'ambarlar, avliyolar, shohlar, oshiq-ma'shuqlarga bo'linadi. Afsonaviy obrazlar haqida ham shunday deyish mumkin.

Ma'lum bo'ladiki, Muqimiy buyuk salaflari o'z ijodida mahorat bilan qo'llagan an'anaviy obrazlardan mahorat bilan foydalanib, o'zining badiiy-estetik qarashlarini ilgari surgan.

ADABIYOTLAR

1. Qur'onov D. Adabiyot nazaryasi asoslari. Toshkent: Akademnashr, 2018
2. Муқимий. Тўла асарлар тўплами. (Нашрга тайёрловчи: Турдалиев А). –Тошкент. Иқтисодиёт, 2021.
3. Ҳайитметов А. Навоий лирикаси. – Тошкент: Фан
4. Bakirovna, K. Z. (2019). The Rhythm of the Literary Impact. *ANGLISTICUM. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 8(9), 58-67.
5. Qobilova, Z. (2024). ALISHER NAVOIY ADABIY MEROSINING OZARBAYJONDA O'RGANILISHI. *Hamkor konferensiyalar*, 1(1), 215-219.

6. Imomaliyeva, M. I. (2021, April). THE EVOLUTION OF METAPHORICAL MEANING. In *E-Conference Globe* (pp. 25-26).
7. Imomaliyeva, M. (2024). NODIRA MELODIES OF NAVOI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 10, 121-123.
8. TURSUNOVA, N. (2025). ALISHER NAVOIY AN'ANALARINING MUQIMIY IJODIDAGI TAKOMILI. *Hamkor konferensiyalar*, 1(11), 260-263.
9. Tursunova, N. (2021). FOLKLORE MOTIVES IN MUKIMIY'S WORK. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS*, 2(09), 187-191.
10. Ikromjonovna, J. S. (2023). THE ROLE OF FOLK TALES AND EPIC MOTIVES IN THE POETRY OF USMAN AZIM. *Open Access Repository*, 9(4), 545-548
11. Ikromjonovna, J. S. (2023). PEYZAJNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDAGI O'RNI. *QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 1, 97-99.

TIL SIYOSATI VA MILLIY-MADANIY MASALALAR

Odilov Yorqinjon Rahmonaliyevich,

Filologiya fanlari doktori, professor

O'zFA O'zbek tili, adabiyoti va folklori instituti

yorqinjonodilov@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada globallashuv sharoitida til siyosati, til siyosati falsafasi, til huquqi, tildan foydalanish, tilning qo'llanish sohalari, fuqarolarning tildan foydalanish bil bog'liq ijtimoiy-siyosiy harakatlari, til nazorati, til siyosatining etnosotsial, madaniy, demografik qamrovi qanday bo'lishi lozimligi haqida ilmiy va asosli fikrlar bildirilgan. Shuningdek, davlatlarning katta va kichik tillarni himoyalashi, mahalliy tillarni saqlash va himoyalashning qonuniy talablari, bugungi kunda jahon til siyosatida olib borilayotgan amaliy ishlar, G'arb davlatlarining migratsiya jarayonida amalga oshirayotgan til siyosati, ko'ptillilik va lisoniy prognozlash haqida ham fikrlar qayd qilingan.

Kalit so'zlar: til, til siyosati, til siyosati falsafasi, til huquqi, til sofligi, ko'pmadaniyatlilik, til ratifikatsiyasi, lisoniy prognozlash.

Аннотация

В данной статье высказаны научно обоснованные мнения о языковой политике в условиях глобализации, философии языковой политики, языковом праве, использовании языка, сферах применения языка, социально-политических действиях граждан, связанных с использованием языка, языковом контроле, этносоциальном, культурном и демографическом охвате языковой политики. Также отмечены мнения о защите больших и малых языков государствами, законных требованиях сохранения и защиты местных языков, практической работе, проводимой сегодня в мировой языковой